

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»)

Дисертаційне дослідження Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право»), виконано на кафедрі кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ від 24 вересня 2025 року (протокол № 2).

Тематика роботи відповідає науковому напрямку «12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» за спеціальністю 081 «Право» та узгоджується з пріоритетними напрямками наукових досліджень університету у сфері модернізації кримінальної юстиції та впровадження європейських стандартів відновного правосуддя.

Рецензенти:

1) Олександр Квашук, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ;

2) Мирослав Потоцький, доктор філософії з права, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ.

За результатами засідання кафедри було складено наступний висновок.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя» зумовлюється глибокими трансформаціями, які відбуваються у системі кримінальної юстиції України в умовах реформування судової влади та адаптації національного законодавства до європейських стандартів.

Одним із ключових орієнтирів сучасного кримінального процесу є переорієнтація з каральної моделі правосуддя на відновну, яка забезпечує

баланс між інтересами держави, суспільства, потерпілого та особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. У цьому контексті медіація розглядається не лише як альтернативний механізм врегулювання конфлікту, а як інструмент відновного правосуддя, що сприяє відшкодуванню шкоди, ресоціалізації правопорушника, примиренню сторін і відновленню соціальної справедливості.

Необхідність поглибленого наукового осмислення інституту кримінальної медіації зумовлена низкою проблем: відсутністю у Кримінальному процесуальному кодексі України цілісного механізму її застосування; невизначеністю правового статусу медіатора; неузгодженістю положень Закону України «Про медіацію» з процесуальними нормами; а також недостатнім рівнем обізнаності учасників кримінального провадження про можливості відновного правосуддя. Суспільна потреба у формуванні гуманістичної, людиноцентричної моделі кримінальної політики вимагає створення ефективних правових інструментів, які забезпечують реабілітаційний ефект і мінімізують повторну злочинність.

Крім того, в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України тема дослідження набуває особливого значення, оскільки суспільство переживає кризу довіри до інститутів держави, а потреба у відновленні справедливості та соціальної злагоди виходить за межі суто юридичного виміру. Медіація, будучи механізмом діалогу та взаєморозуміння, може виступати інструментом постконфліктної стабілізації та психологічної реінтеграції осіб, постраждалих від насильства чи воєнних злочинів.

Наукова проблема, що розв'язується у дисертації, полягає у відсутності системного теоретико-правового підґрунтя для інтеграції медіації у кримінальний процес України, що гальмує реалізацію принципів відновного правосуддя. Робота спрямована на розроблення авторської концепції кримінальної медіації, удосконалення її нормативного регулювання, визначення правового статусу суб'єктів та створення дієвих гарантій захисту прав учасників.

Об'єктивна потреба у дослідженні зумовлена й міжнародно-правовими орієнтирами. Зокрема, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(99)19, Директива ЄС 2012/29/ЄС та інші документи Ради Європи наголошують на необхідності забезпечення потерпілим права на участь у процесах відновного правосуддя. Впровадження цих положень в українське право вимагає наукового осмислення, адаптації та законодавчого втілення.

Таким чином, актуальність теми визначається:

нагальною потребою гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами відновного правосуддя;

необхідністю формування ефективного механізму кримінальної медіації в Україні;

відсутністю системних наукових досліджень цього інституту у

вітчизняній кримінально-процесуальній науці;

соціальним запитом на гуманізацію правосуддя та зменшення репресивності кримінальної політики;

практичними потребами судів, прокуратури, пробаційних органів і медіаторів у створенні чіткого правового алгоритму проведення кримінальної медіації.

Обґрунтованість вибору теми підтверджується також її відповідністю стратегічним документам державної політики, зокрема:

- Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України;

- Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2021–2027 роки;

- Національній стратегії у сфері прав людини;

- Рекомендаціям Ради Європи щодо розвитку відновних практик у кримінальному процесі (2023 р.).

Дослідження узгоджується з Переліком пріоритетних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок до 2025 року (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942, зі змінами), а також із Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень на період дії воєнного стану (постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476).

Робота відповідає науковому напрямку «12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» за спеціальністю 081 «Право» та сприяє реалізації державної політики у сфері реформування правосуддя та забезпечення прав людини.

У підсумку, вибір теми є науково обґрунтованим, суспільно значущим і стратегічно необхідним для формування сучасної моделі кримінального процесу України, зорієнтованої на гуманізацію, ефективність і довіру громадян до правосуддя.

2. Наукова новизна результатів дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя» зумовлюється тим, що вона є одним із перших у вітчизняній правовій доктрині комплексних науково-теоретичних досліджень інституту кримінальної медіації як складової відновного правосуддя в системі кримінального процесу України.

Робота містить нові положення, висновки та пропозиції, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему — визначення концептуальних, правових і організаційних засад упровадження медіації у кримінальне провадження з урахуванням міжнародного досвіду, сучасних викликів і національних реалій.

Ознаки наукової новизни мають такі теоретичні положення:

уперше:

- надано авторську періодизацію генези та розвитку відновного

правосуддя – на підставі відповідних історичних та політичних подій, виокремлено шість періодів: первіснообщинного ладу; період князівства; доба розділення українських земель, внаслідок їх загарбання; етап розвитку відновного правосуддя в умовах імперського правопорядку; доба радянської влади; сучасний етап відновного правосуддя;

- вивчено практику Канади щодо створення особливих умов медіації для корінного населення й національних меншин та запропоновано внести зміни до Закону України «Про медіацію», зокрема доповнити ст. 17². «Захист учасників медіації з числа корінних народів та національних меншин України», а також ч. 4 ст. 74¹ «Медіатор» до КПК України;

- наголошено, що перспективи розвитку інституту відновного правосуддя поділяються на п'ять напрямків: законодавчі зміни; освіта та просвітницька діяльність; інституційні та організаційні перспективи; євроінтеграційний вимір; нові виклики, пов'язані із війною та постконфліктним відновленням. Виокремлено структурні компоненти та напрямки змін, необхідних для ефективного функціонування інститутів відновного правосуддя;

- запропоновано визначити поняття «відновне правосуддя» як модель кримінального правосуддя, засновану на активній участі сторін кримінального конфлікту, спрямовану на усунення заподіяної шкоди, відновлення психоемоційного стану потерпілого, ресоціалізацію правопорушника та зміцнення громадянської злагоди, з урахуванням принципів добровільності, відповідальності та співучасті;

- сформульовано визначення «медіації» як добровільного, позасудового, конфіденційного і структурованого процесу врегулювання спору, за якого нейтральний та неупереджений посередник (медіатор) сприяє сторонам конфлікту в комунікації та переговорах для досягнення взаємоприйняттого рішення, при цьому остаточне рішення виробляється самими сторонами на засадах взаємної згоди;

- запропоновано зміни та доповнення до законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність у сфері відновного правосуддя, та систематизовані у проєкті Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів щодо розвитку кримінальної медіації та відновних програм»;

удосконалено:

- систематизацію принципів відновного правосуддя на три групи: фундаментальні (добровільності, балансу інтересів учасників конфлікту, консенсусу); процесуальні (активної участі, усвідомлення вини, превентивності); результативні (реінтеграція та ресоціалізація, відновлення попереднього стану);

набули подальшого розвитку:

- дослідження ролі учасників медіації у кримінальному процесі та наголошено на наявних правових неточностях і колізіях щодо участі окремих сторін, зокрема: медіатора, сторін конфлікту, прокурора, адвоката та

представників сторін. Запропоновано зміни до законодавства з метою усунення виявлених проблем до КПК України, Закону України «Про медіацію», КК України.

Таким чином, дисертаційна робота Петренко Анни Сергіївни містить цілісний науково-обґрунтований підхід до формування інституту кримінальної медіації в Україні, визначає його правову природу, принципи, механізми реалізації та перспективи розвитку.

Отримані результати мають концептуальний характер, розвивають науку кримінального процесу й сприяють гуманізації правосуддя в Україні відповідно до європейських стандартів.

3. Теоретичне і практичне значення отриманих наукових результатів дослідження.

Результати дисертаційного дослідження Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя» мають як науково-теоретичне, так і практичне значення, оскільки спрямовані на удосконалення чинного законодавства, реформування системи кримінальної юстиції та впровадження ефективних механізмів гуманізації правосуддя.

Розроблені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані під час:

а) науково-дослідної роботи – як методологічна та концептуальна основа для подальшого розвитку теорії кримінального процесу та формування наукової доктрини відновного правосуддя і кримінальної медіації. Отримані результати сприятимуть удосконаленню наукових підходів до розуміння сутності примирних процедур, їх ролі в охороні прав людини та побудові людиноцентричної моделі кримінального судочинства. Висновки можуть бути використані при підготовці дисертаційних і кваліфікаційних робіт, а також у межах наукових тем, присвячених гуманізації кримінальної політики держави.

б) законотворчої діяльності – у процесі вдосконалення Кримінального процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України, Закону України «Про медіацію», Закону України «Про пробацію», Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» та інших нормативних актів. Авторські пропозиції можуть бути використані органами державної влади, зокрема Міністерством юстиції України, Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики, робочими групами при розробленні законопроектів щодо розвитку інститутів відновного правосуддя, пробації, ресоціалізації правопорушників та захисту прав потерпілих.

в) освітнього процесу – при викладанні дисциплін «Кримінальний процес», «Відновне правосуддя», «Медіація у праві», «Права людини у кримінальному судочинстві», а також при підготовці навчально-методичних матеріалів, підручників, програм підвищення кваліфікації для суддів, прокурорів, адвокатів і медіаторів. Матеріали дослідження можуть бути інтегровані у програми підготовки кадрів системи МВС, Національної школи

суддів України, Національної академії прокуратури України та інших установ юридичного профілю.

г) правозастосовної діяльності – у роботі судів, органів прокуратури, поліції, органів пробачії, а також центрів надання безоплатної правничої допомоги для впровадження відновних підходів під час досудового розслідування, судового розгляду і виконання вироку. Запропоновані у дисертації механізми можуть бути використані для створення процедурних алгоритмів проведення медіації, розроблення інструкцій, внутрішніх стандартів діяльності медіаторів, а також для моніторингу виконання угод про примирення.

д) міжнародного співробітництва – для узгодження українських підходів із практиками Європейського Союзу, Ради Європи та ООН у сфері відновного правосуддя. Напрацьовані пропозиції можуть бути враховані при участі України у міжнародних проєктах з реформування кримінальної юстиції, програмах технічної допомоги та навчальних обмінах.

Узагальнюючи, результати дослідження мають значний теоретико-прикладний потенціал: вони забезпечують розвиток доктрини кримінального процесуального права, формують концептуальну модель гуманізації кримінальної юстиції, а також сприяють підвищенню ефективності діяльності правоохоронних і судових органів шляхом упровадження інституту кримінальної медіації в Україні.

4. Наукові публікації, у яких висвітлено основні результати дисертаційного дослідження, та повнота їх опублікування.

Основні результати дисертаційного дослідження Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя» відображено в опублікованих працях, що повністю висвітлюють зміст, наукову новизну, теоретичні положення та практичні рекомендації дослідження.

Результати дисертації оприлюднено у 7 наукових статтях, з яких 1 стаття надрукована у журналі, що індексується в міжнародній базі Scopus, та 6 статей – у фахових виданнях України категорії «Б», включених до Переліку наукових фахових видань МОН України за спеціальністю 081 «Право».

Наукові статті, у яких опубліковано основні положення дисертації:

Петренко А. С. Принципи медіації у кримінальному процесі України: теоретико-правове та нормативне обґрунтування. Успіхи і досягнення у науці. 2025. № 6(16). С. 185–194.

Муляр Г. В., Петренко А. С. Міжнародні підходи до медіації в кримінальному провадженні: порівняльно-правовий аналіз та перспективи імплементації в Україні. Вісник Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. 2025. № 17(2025). С. 54–62.

Петренко А. С. Теоретико-правові засади впровадження медіації в кримінальному процесі України: доктринальний аналіз і сучасні виклики. Право.UA. 2025. № 2. С. 120–126.

Петренко А. С. Аналіз потенціалу медіації в українській моделі відновного правосуддя. Juris Europensis Scientia. 2025. № 3. С. 172–177.

Petrenko A. Prosecutor participation in criminal mediation: Legal regulation, challenges, and ways to overcome them. *Legal Horizons*. 2025. Vol. 25, no. 2. P. 106–113.

Khovpun O., Kichuk Ya., Petrenko A., Dombrovska O., Metil A. Mediation as a conflict resolution tool in criminal proceedings in the context of martial law. *Social and Legal Studios (Scopus)*. 2024. Vol. 7, no. 1. P. 264–272.

Petrenko A. The Dutch experience of implementing restorative justice in criminal proceedings: Prospects for Ukrainian justice. *Legal Horizons*. 2025. Vol. 26, no. 3. P. 10–18.

Тези доповідей, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

Петренко А. С. Роль прокурора у кримінальній медіації: правові виклики та напрями законодавчих змін. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Рієка, Хорватія, 12–13 травня 2025 р.). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2025. С. 340-342.

Усі публікації виконані відповідно до теми дисертації, містять оригінальні результати без дублювання, опубліковані у виданнях, кількість та рівень яких відповідають вимогам чинного законодавства та нормативним актам МОН України щодо оприлюднення результатів дисертаційних досліджень.

Таким чином, опублікування результатів дисертації Петренко Анни Сергіївни відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

5. Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження.

Структура дисертаційної роботи Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя» зумовлена метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та повністю відповідає логіці наукового пошуку.

Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів і дев'яти підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, з яких:

- основний зміст викладено на 191 сторінці;
- список використаних джерел налічує 195 найменувань і займає 20 сторінок;
- додатки представлені на 26 сторінках (усього 4 додатки).

Така структура забезпечує послідовність викладу матеріалу, логічну завершеність кожного етапу дослідження, узгодженість між теоретичними, методологічними та прикладними аспектами. Робота відзначається внутрішньою єдністю, чіткою побудовою і відповідає вимогам, установленим до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Загальний висновок

З урахуванням викладеного, представлена дисертаційна робота Петренко Анни Сергіївни «Медіація у кримінальному процесі України як інструмент відновного правосуддя» відповідає встановленим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», відзначається науковою новизною, високим рівнем теоретичної обґрунтованості, практичною значущістю отриманих результатів та повнотою їх апробації.

Робота характеризується цілісністю, логічною структурою, аргументованими висновками та актуальністю порушеної проблематики у контексті євроінтеграційного розвитку України.

Дисертаційне дослідження рекомендується до публічного захисту.

**Головуючий на засіданні
кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування НПУ
кандидат юридичних наук**

Олександр ГРУЗДЬ

17 листопада 2025 року
Підпис Олександра Груздя засвідчую

**Т.в.о. начальника відділу
документування службової діяльності**

Наталя ХОЗЛУ